

z dnia 25 lutego 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025 - 2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2024.1465 t.j. ze zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.), Rada Gminy Tarnowo Podgórne uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 stanowiący załącznik będący integralną częścią niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

**PRZEWODNICZĄCA RADY GMINY
Tarnowo Podgórne**

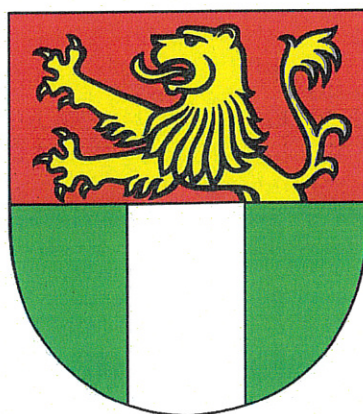
mgr Krystyna Semba

GMINA TARNOWO PODGÓRNE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami

---

na lata 2025-2028

Załącznik do
Uchwały Nr XII/ /2025
Rady Gminy Tarnowo Podgórne
z dnia 25 lutego 2025 roku

1. WSTĘP

1.1. POSTANOWIENIA OGÓLNE

Ilekcroć w niniejszym programie mowa o:

- a) ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)
- b) Gminie – rozumie się przez to Gminę Tarnowo Podgórne,
- c) Programie - rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Tarnowo Podgórne na lata 2025-2028,
- d) Konserwatorze – rozumie się przez to Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu oraz Powiatowego Konserwatora Zabytków działającego na mocy porozumienia z dnia 24 marca 2009r. zawartej między Wojewodą Wielkopolskim Piotrem Florkiem oraz Starostą Poznańskim Janem Grabkowskim w sprawie powierzenia Powiatowi Poznańskiemu spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Dziennik Urzędu Województwa Wielkopolskiego z dnia 6 maja 2009 roku Nr 85, poz.1212),
  - Wojewoda Wielkopolski powierza Powiatowi Poznańskiemu wykonywanie następujących zadań:
    - 1) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących zabytków, określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych z wyłączeniem spraw określonych w §3 Porozumienia,
    - 2) prowadzenie spraw dotyczących zabytków nieruchomych, będących cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
    - 3) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach,
    - 4) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami,) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
    - 5) współpraca z innymi organami administracji publicznej,
    - 6) prowadzenie i aktualizacja podstawowej dokumentacji zabytków,
    - 7) prowadzenie dla każdego zabytku zbioru dokumentów zawierającego: kartę ewidencyjną, dokumentację prawną, konserwatorską, historyczną, ikonograficzną i inwentaryzacyjną.
  - Nie podlegają powierzeniu kompetencje zastrzeżone do właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków określone w:
    - 1) art. 8, 9, 10, 22 ust. 2, art. 53, 54, 55 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to jest:
      - a) prowadzenie rejestru zabytków na terenie województwa wielkopolskiego,
      - b) wydawanie decyzji o wpisie zabytku do rejestru,
      - c) prowadzenie wojewódzkiej ewidencji zabytków,
      - d) wydawanie pozwoleń na czasowy wywóz zabytku za granicę oraz zaświadczeń, że wywożone przedmioty nie wymagają pozwolenia na wywóz za granicę,
    - 2) art. 13 ust. 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce tj. wydawanie pozwoleń na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek.
  - Nie podlegają powierzeniu kompetencje dotyczące:
    - 1) zabytków ruchomych określonych w art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
    - 2) opiniowania projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gmin oraz z zakresu uzgadniania projektów planów miejscowych obejmujących teren całej gminy określone w art. 11 pkt 8 lit. c, art. 17 pkt 7 lit. b ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

- e) Planie – rozumie się przez to Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania z dnia 25 marca 2019r.,

1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Celem „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Tarnowo Podgórne” jest:

- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez zahamowanie procesów ich degradacji, a w dalszej kolejności poprawa stanu ich zachowania,
- uwzględnianie ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnianie sposobów ochrony zabytków w procesie sporządzania planu ogólnego Gminy Tarnowo Podgórne,
- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków i po wykonaniu analizy funkcjonalnej ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- określenie celów, kierunków działań oraz zadań, które powinny być podjęte przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- zapoznanie się z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią zabytków gminy, z wykazem obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz ocena stanu gminnego zasobu zabytków – określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych dla zapewnienia im należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych itp. mających na celu propagowanie znajomości zabytków i uświadamianie konieczności opieki nad zabytkami,
- wspieranie działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Wykonanie „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Tarnowo Podgórne” programu wynika z:

- 1) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1465). Ustawa ta włącza do zadań własnych gminy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9).
- 2) ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej precyzuje art. 4 Ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy między innymi mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Ponadto ustawa wprowadza szereg innych uprawnień i obowiązków:
  - zgodnie z art. 4. [Ochrona zabytków - definicja]
Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
    - 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
    - 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
    - 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
    - 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
    - 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
    - 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
  - zgodnie z art. 5. [Opieka nad zabytkiem - definicja]
Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
  - 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
  - 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
  - 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
  - 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
- zgodnie z art. 7 formami ochrony zabytków są:
- 1) wpis do rejestru zabytków;
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
  - 2) uznanie za pomnik historii;
  - 3) utworzenie parku kulturowego;
  - 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego,
- zgodnie z art. 16 ust. 1 rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, ma możliwość stworzenia parku kulturowego na podstawie podjętej uchwały, celem objęcia skuteczną ochroną krajobrazu kulturowego oraz wyróżniających się krajobrazowo terenów, na którym występują zabytki charakterystyczne dla danego regionu (po uprzednim zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków),
- art. 18, art. 19, art. 20 – wprowadzają obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz uzgodnienia ich projektów z właściwym konserwatorem zabytków,
- art. 22 ust. 4 – nakłada na wójta obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków. Art. 22 ust. 5 pkt 3 częściowo został uznany za niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz.U.2023.951) z dnia 11 maja 2023 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia.
- art. 32 ust. 1 pkt 3, ust 2 oraz art. 33 ust. 1 i ust. 2 – zobowiązuje wójta do przyjęcia zawiadomienia o odkryciu lub znalezieniu przedmiotu co do którego istnieje podejrzenie, że jest zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym oraz natychmiastowego przekazania tej wiadomości właściwemu konserwatorowi zabytków,
- art. 71 ust.1 i ust. 2 – w przypadku gdy jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny do zabytku do jej zadań własnych należy sprawowanie opieki, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy tym zabytku,
- art. 81 – dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale,
- art. 87 – wójt gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, z którego sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I KRAJU

2.1.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Radni Sejmiku Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. przyjęli Strategię rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku – dokument, który jest mapą drogową działań Samorządu na najbliższą dekadę. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa. Zgodnie z zamysłem opracowanie przyjęło bardziej operacyjną formę. Dzięki temu już na poziomie dokumentu strategicznego wskazuje się na kluczowe działania prorozwojowe istotne dla poprawy jakości życia Wielkopolan. W Strategii mocno akcentuje się aspekt współpracy. Była ona podjęta już na etapie przygotowania dokumentu i będzie kontynuowana na etapie jej wdrażania i monitorowania.

2.1.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego, Uchwała nr V/70.2019 z 25.03.2019r., Sejmiku Województwa Wielkopolskiego. Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Potencjał kulturowy i charakterystyczny krajobraz regionu stanowią istotne elementy rozwoju i wzrostu identyfikacji Wielkopolski w skali kraju i Europy. Są one także ważnym czynnikiem kształtowania poczucia tożsamości narodowej i regionalnej mieszkańców. Działania w tym zakresie wpływać będą na podniesienie jakości przestrzeni, a tym samym na poprawę warunków życia mieszkańców i wymierne korzyści społeczno-gospodarcze. Priorytetem polityki przestrzennej w zakresie środowiska kulturowego będzie kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego w oparciu o strategiczne pasmo kulturowe Wielkopolski – Szlak Piastowski wraz z głównymi punktami węzłowymi w Poznaniu, Gnieźnie i Kaliszu, ze szczególnym podkreśleniem roli miejscowości, które uznaje się za pierwsze stolice wczesnopiastowskiej Polski w Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim oraz w Gieczu i Grzybowie. Niemniej istotnym aspektem działań będzie zachowanie innych obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmocnienie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczyć one będą zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości całej przestrzeni kulturowej regionu. Bogactwo przestrzeni Wielkopolski wymaga ponadto podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa. Polityka przestrzenna ukierunkowana zostanie zatem na zachowanie i utrzymanie naturalnych i kulturowych walorów środowiska. Priorytetem zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie krajobrazu będzie ochrona obszarów o najwyższych walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego. Kluczowym elementem określenia działań ochronnych będzie identyfikacja krajobrazów priorytetowych, które zostaną określone w ramach audytu krajobrazowego dla województwa wielkopolskiego. Audyt krajobrazowy przeprowadzony zostanie w celu zinventaryzowania zasobów krajobrazowych regionu. Na podstawie ich oceny wyznaczone zostaną krajobrazy priorytetowe, które ze względu na swoje walory powinny zostać zachowane i chronione. Bogactwo kulturowe i przyrodnicze Wielkopolski stwarza możliwość rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji w oparciu o wyjątkowe i specyficzne potencjały. Polityka przestrzenna w zakresie turystyki i rekreacji związana będzie ze wzmocnieniem ich roli w gospodarce regionu, poprzez wskazanie obszarów o największych predyspozycjach dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki oraz określenie działań zmierzających do zwiększenia atrakcyjności turystycznej i organizacji obsługi ruchu turystycznego. Dla realizacji celu polityki przestrzennej określa się kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa, w dziale IV pkt. 4 „ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji” określono kierunki zmierzające do realizacji powyższych kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2.1.3. AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego przyjęty został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr LI/1000/23 z dnia 27 marca 2023 r. Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarę i planowanie. Dokument stanowi podstawę

do podejmowania działań w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu w procesie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez uwzględnienie wniosków i rekomendacji w dokumentach planistycznych szczebla regionalnego i lokalnego.

Charakteryzując krajobraz województwa wielkopolskiego podkreślono, iż obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Szczególne znaczenie ma architektura sakralna. Kościoły i klasztory są niezwykle ważnym elementem krajobrazu Wielkopolski, gdyż ich wysokie wieże i duże bryły klasztorów stanowią często element dominujący w przestrzeni miast i wsi. Szczególnym elementem wielkopolskiego krajobrazu są także liczne obiekty architektury rezydencjonalnej – zamkowej, dworskiej i pałacowej oraz folwarcznej. Obiektom tym zazwyczaj towarzyszą parki, które bardzo często stanowią wyróżniki krajobrazowe, którym historycznie podporządkowany był krajobraz kulturowy i do dziś mają wartości estetyczne, kompozycyjne i historyczne. Stanowią często jedyne skupiska zieleni wysokiej w danej okolicy. Istotnym elementem wyróżniającym się w krajobrazie są także zabytkowe cmentarze, które odgrywają podobną rolę jak parki rezydencjonalne, gdyż zachowany stary drzewostan, charakterystyczny dla cmentarzy jest elementem dobrze postrzeganym w przestrzeni zarówno miast i wsi. Zieleń cmentarna jest elementem szczególnie rozpoznawalnym w mniejszych miejscowościach, gdzie cmentarze często były zakładane na ich obrzeżach i do dziś stanowią specyficzny element panoramy tych miejscowości.

Specyfiką Wielkopolski jest gęsta sieć osadnicza, która wyróżnia się miastami i wsiami o dobrze zachowanych, historycznie ukształtowanych układach przestrzennych – urbanistycznych i ruralistycznych z dużym nasyceniem zabudowy o walorach zabytkowych, w tym obiektów usług publicznych, mieszkaniowych, a także przemysłowych. Cechą charakterystyczną wielkopolskiej przestrzeni są również zabytkowe wiatraki, których najwięcej zachowało się w południowej Wielkopolsce, a także aleje drzew i pasy zadrzewień śródpolnych.

Na terenie Gminy Tarnowo Podgórne zostały określone dwa krajobrazy priorytetowe:

- POZNAŃ – REJON POTOKU JUNIKOWSKIEGO - Krajobraz jest zlokalizowany na terenie gmin: miasto Poznań, Luboń i Tarnowo Podgórne, w centralnej części województwa wielkopolskiego,. Jest położony na południowy zachód od centrum Poznania, na terenie następujących obrębów, ewidencyjnych: Dębiec, Junikowo, Górczyn (niewielki obszar – staw Braciszki), Ławica, Ławica II,
- ZAKOŃCZONA EKSPLOATACJA KRUSZYW NATURALNYCH - ZAKRZEWO, DĄBROWA - Krajobraz jest zlokalizowany w centralnej części województwa wielkopolskiego, na terenie powiatu poznańskiego, na terenie gmin Dopiewo i Tarnowo Podgórne. Jest położony około 13 km na zachód od centrum Poznania.

2.1.4. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI NA LATA 2023-2026

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zgodnie z art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy do jednego z podstawowych obowiązków państwa. Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Pomimo, iż najczęściej utożsamiane jest ono z architekturą i sztuką, to jego elementy stanowią także formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli) i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności. Zabytki są integralną częścią narodowego dziedzictwa kulturowego i są dobrem wspólnym, o które troskę każdemu obywatelowi nakazuje art. 82 Konstytucji RP.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 84). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust 2). W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

W chwili opracowywania Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Tarnowo Podgórne na lata 2025–2028 obowiązuje, przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 roku, Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026 (M.P. z 2023 poz. 1470 z dnia 28 grudnia 2023 roku).

Celem głównym „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023– 2026” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

2.1.5. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024

PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024 został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego nr XXXVII/714/21 z dnia 20 grudnia 2021 roku (Dz.U.Woj.Wlkp. z 2022 poz. 58 z dnia 4 stycznia 2022 roku).

Celem głównym PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024 jest stworzenie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego warunków dla efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń. W aktualnym PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO nie ma wzmianki o zabytkach z terenu gminy Tarnowo Podgórne

2.2. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Gmina Tarnowo Podgórne znajduje się w centralnej części województwa wielkopolskiego, w powiecie poznańskim. Gmina Tarnowo Podgórne od wschodu graniczy z miastem Poznaniem, od północy z gminą Rokietnica, na południu z gminą Dopiewo, od zachodu z gminą Kaźmierz, Duszniki i Buk.

Gmina Tarnowo Podgórne leży w całości w dorzeczu Warty, z głównym ciekim odwadniającym – nizinną rzeką Samą. Teren gminy przynależy do Wysoczyzny Poznańskiej o zróżnicowanym ukształtowaniu powierzchni, w obrębie trzech subregionów: Pagórków Pszczewsko-Pniewskich w części północno - zachodniej (z najbardziej charakterystyczną formą rynny glacialnej – rzeki Samy), Równiny Poznańskiej w partii południowo-wschodniej i Równiny Szamotulskiej na północy. W obrębie Równiny Poznańskiej znajduje się rynna Jeziora Lusowskiego o nietypowym równoleżnikowym przebiegu. Na południe od jeziora rozciąga się powierzchnia sandrowa (Sandr Lusowski), a na wschód Sandr Wysogotowski. Tereny centralne gminy oraz położone na północ od Jeziora Lusowskiego zajmuje – wysoczyzna morenowa płaska i falista Równiny Szamotulskiej.

Wysoka atrakcyjność przyrodnicza i krajobrazowa południowo – zachodniej części gminy, reprezentowana przez urozmaicony krajobraz polodowcowy, bogatą szatę roślinną w połączeniu z zachowanymi na terenie gminy obiektami zabytkowymi stwarzają możliwości dla rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej. Fragment gminy znajduje się w obrębie Wielkopolskiej Doliny Kopalnej - chronionej struktury wodonośnej w skali makroregionalnej i krajowej.

Przez obszar gminy przebiegają: droga ekspresowa S11, droga krajowa 92 Poznań-Rzepin, drogi wojewódzkie: nr 184 Poznań-Szamotuły oraz 307 Poznań-Buk, ponadto 11 odcinków dróg powiatowych.

W skład gminy wchodzi 16 sołectw. Są to: Baranowo, Batorowo, Ceradz Kościelny, Chyby, Góra, Jankowice, Kokoszczyń, Lusowo, Lusówko, Przeźmierowo, Rumianek, Sady, Sierosław, Swadzim, Wysogotowo oraz Tarnowo Podgórne.

Najwcześniejsza wzmianka dotycząca terenów gminy pochodzi z 1146 r. i dotyczy nadania przez Mieszka III Starego wsi Lusowo biskupstwu poznańskiemu. Pierwsza wzmianka o miejscowości Tarnowo Podgórne pochodzi z 1257 roku. Tarnowo od 1293 r. do czasu rozbiorów stanowi własność biskupów poznańskich.

We wsiach Baranowo, Jankowice, Swadzim, Lusówko, Lusowo, Sierosław, Rumianek zachowały się parki, zespoły pałacowo- lub dworsko- parkowe. Żaden z układów ruralistycznych nie został wpisany do rejestru zabytków.

Na terenie gminy znajduje się znaczna ilość obiektów sakralnych, rezydencji, parków i zespołów folwarcznych związanych z tradycją ziemiańską znamienitych rodów szlacheckich. Na 7 zespołów pałacowo- lub dworsko-parkowych 4 są wpisane do rejestru zabytków.

Zachowane kościoły to obiekty pochodzące z różnego czasu. Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie Podgórnym został wzniesiony na potrzeby gminy ewangelickiej obecnie pełni funkcje

świątyni katolickiej. Pozostałe kościoły były budowane dla katolików. Najcenniejszą świątynią o najstarszej metryce, na terenie gminy jest XIV-wieczny kościół w Tarnowie Podgórnym p.w. Wszystkich Świętych.

3.1. OBIEKTY ZABYTKOWE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH:

Najbardziej powszechną formą ochrony zabytków jest Rejestr zabytków. Działaniami administracyjnymi w zakresie wpisu obiektu do rejestru zabytków zajmuje się Wojewódzki Konserwator Zabytków, który z urzędu bądź na wniosek strony - właściciela lub użytkownika obiektu, rozpoczyna procedurę wpisu. W etapie przygotowawczym gromadzone są informacje i materiały dokumentacyjnych (w tym dokonuje się oględzin obiektu), mające potwierdzić wartość danego obiektu dla dziedzictwa narodowego. Całe postępowanie zakończone jest wydaniem przez WKZ decyzji, która - o ile strony nie wniosą sprzeciwu czy uwag - nabiera mocy prawnej. Wówczas to zabytek otrzymuje numer rejestru zgodny z kolejnym zapisem w księdze rejestru zabytków. Odrębne księgi rejestru zabytków prowadzone są w trzech kategoriach: zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie została potwierdzona w nowych ustaleniach, może zostać z rejestru zabytków wykreślony. Samego skreślenia dokonuje się na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Rejestr zabytków jest stale uaktualniany i publikowany m.in. na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID).

Na terenie gminy Tarnowo Podgórne do rejestru zabytków wpisano najcenniejsze obiekty sakralne i założenia pałacowo-dworsko-parkowe. Stosunkowo niewielką liczbę stanowią zabudowania folwarczne.

BARANOWO

-zespół dworski, koniec XIX w., nr rej.: 2194/A z 30.08.1990:

- dwór
- park

CERADZ KOŚCIELNY

- zespół kościoła parafialnego:

- kościół p. w. św. Stanisława, 1 poł. XVI w., 1713, nr rej.: 2396/A z 21.12.1932
- dzwonnica cmentarna, drewniana, 1958, nr rej.: 1098/A z 29.04.1970
- kaplica grobowa rodziny Engeströmów, poł. XIX w., nr rej.: 1174/A z 23.07.1970

JANKOWICE

- zespół pałacowy:

- pałac, 1803-07, 1912, nr rej.: 2492/A z 31.01.1952
- park, pocz. XIX, nr rej.: 161/A z 17.07.1968
- spichlerz, pocz. XIX, nr rej.: j.w.

LUSOWO

- kościół parafialny p.w. św. Jakuba i Jadwigi, XV w., 1916-18, nr rej.: 1176/A z 23.07.1970

- zespół pałacowy, poł. XIX w., nr rej.: 1530/A z 02.07.1974:

- pałac
- park

RUMIANEK

- park, ul. Parkowa 6, poł. XIX w., nr rej.: 1827/A z 05.02.1981

SIEROSŁAW

- park, koniec XIX w., nr rej.: 1843/A z 02.03.1981

SWADZIM

- zespół pałacowy:
  - pałac, 1910, 1924, nr rej.: 2177/A z 16.08.1989
  - park, poł. XIX, XX, nr rej.: 1784/A z 14.02.1979

TARNOWO PODGÓRNE

- kościół p.w. Wszystkich Świętych, 1464, XVIII w., nr rej.: 2411/A z 21.12.1932
- kościół ewangelicki, obecnie rzym.-kat. filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, 1901, nr rej.: 2621/A z 30.06.1997
- piwnice domu celnego, 1 poł. XIX w., nr rej.: 1194/A z 24.07.1970

3.2. OBIEKTY ZE WIDENCJONOWANE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Podstawą wiedzy o zasobie i stanie zachowania dziedzictwa kulturowego jest ewidencja i dokumentacja zabytków, którą należy traktować jako pracę ciągłą, planowo rozłożoną na kolejne lata.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. wymienia krajową, wojewódzką i gminną ewidencję zabytków. Obowiązek jej prowadzenia nakłada odpowiednio na Generalnego Konserwatora Zabytków, wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz wójtów, burmistrzów, prezydentów miast. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem określa sposób prowadzenia ewidencji zabytków oraz prezentuje obowiązujące wzory kart ewidencyjnych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów niewpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków to uporządkowany zbiór wykonanych według jednolitych wzorów opracowań, zawierających podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Ewidencja zawiera: dane administracyjne i adresowe, rys historyczny, opis obiektu, fotografie i plany. Opracowania te obejmują teczki miast, karty ewidencyjne architektury i budownictwa, ewidencje zabytkowej zieleni, karty cmentarzy i karty adresowe. W ewidencji znajdują się pojedyncze obiekty architektoniczne, zespoły budowlane (np. folwarki), zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, zabytkowe parki i cmentarze.

Art. 22 punkt 5 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zakres gminnej ewidencji:

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;**
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;**
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.**

Podstawowym celem ewidencji jest zebranie i opracowanie istotnych informacji o obiektach zabytkowych koniecznych do prowadzenia planowej polityki i działalności konserwatorskiej, w tym na etapie sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami. Ewidencja zabytków jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Rozpoznanie zasobów i stanu zachowania obiektów zabytków pozwala na wskazanie zagrożeń oraz sposobów reagowania w celu ochrony i powstrzymania degradacji zewidencjonowanych zabytków oraz ich otoczenia. Pierwsze opracowanie „gminnej ewidencji zabytków” powstało 30 listopada 2007 roku na podstawie spisów udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu. Aktualnie gminna ewidencja zabytków została stworzona i aktualizowana na podstawie zarządzenia Wójta Gminy Tarnowo Podgórne nr 57/2013 z dnia 3 kwietnia 2013 roku wraz z załącznikami oraz zarządzeniem Nr 180/2016 Wójta Gminy Tarnowo Podgórne z dnia 20 października 2016 roku, zarządzeniem Nr 26/2021 z dnia 29 stycznia 2021 roku, zarządzeniem Nr 137/2021 z dnia 6 lipca 2021 roku, zarządzeniem Nr 218/2021 z dnia 6 listopada 2021 roku oraz zarządzeniem nr 64/2024 z dnia 3 kwietnia 2024 roku Wójta Gminy Tarnowo Podgórne w sprawie zmiany zarządzenia Wójta Gminy Tarnowo Podgórne nr 57/2013 z dnia 3 kwietnia 2013 roku w sprawie założenia Gminnej ewidencji zabytków Gminy Tarnowo Podgórne.

Rzetelnie opracowana ewidencja umożliwia prowadzenie planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

1. ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

2. współpracy konserwatora przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków należy uwzględnić w dokumentach planistycznych określonych w art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
3. prac remontowo-budowlanych,
4. dofinansowania prac konserwatorskich,
5. tworzenia zbioru informacji o zabytkach na określonym terenie gminy,
6. ewidencja ułatwia również podejmowanie przez konserwatorów zabytków szybkich decyzji w sprawach interwencyjnych.

Ponadto należy zwrócić uwagę, że w celu kompleksowej ochrony zabytków, Gmina Tarnowo Podgórne stworzyła w 2015 roku „Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”, uaktualniony ostatnio w 2020 roku.

3.2.1. ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie gminy Tarnowo Podgórne w gminnej ewidencji zabytków ujęto następujące obiekty:

BARANOWO

- zespół dworski, koniec XIX w., nr rej.: 2194/A z 30.08.1990:
  - dwór murowany, restaurowany 1978
  - park
- folwark:
  - rządówka - obecnie kancelaria – murowana, 1899
  - obora, murowana, koniec XIX w.
  - obora - obecnie magazyn – murowana, koniec XIX w.
  - chlewnia murowana, 4 ćw. XIX w.
  - stodoła murowana, koniec XIX w.
  - spichlerz murowany, koniec XIX w.
  - ósmiorak murowany, 1921

ul. Szamotulska:

- zagroda nr 11, murowana, ok. 1910
- dom nr 61 (dawniej szkoła) - murowany, koniec XIX w.

BATOROWO

- zespół szkoły: początek XX w. ul. Stefana Batorego:
  - dom (dawniej szkoła)
  - budynek gospodarczy murowano-drewniany
  - szalek szkolny, szachulcowy

ul. Nad Stawem

- dom nr 4, murowane ogrodzenie i brama zagrody, początek XX w.
- dom nr 3, ogrodzenie murowane, początek XX w.

ul. Stefana Batorego

- dom nr 47, murowany początek XX w.
- brama murowana przy domu nr 47, początek XX w.

ul. Widok

- zespół domu nr 19:
  - dom murowany, początek XX w.
  - ogrodzenie z bramą, murowane
- dom nr 21, murowany, początek XX w.

CERADZ KOŚCIELNY

- zespół kościoła parafialnego:

- kościół p. w. św. Stanisława, 1 poł. XVI w., 1713, nr rej.: 2396/A z 21.12.1932
- dzwonnica cmentarna, drewniana, 1958 (na miejscu wcześniejszej z 1758 r.), nr rej.: 1098/A z 29.04.1970
- kaplica grobowa rodziny Engeströmów, poł. XIX w., nr rej.: 1174/A z 23.07.1970
- plebania, murowana, XIX/XX w.
- kaplica cmentarna, murowana, 2 poł. XIX w.
- figura Matki Boskiej, 4 ćw. XIX w.

ul. Jankowicka

- młyn nr 24, murowany, początek XX w.
- dom nr 10, murowany, początek XX w.
- dom nr 14, murowany, początek XX w.
- dom nr 17, murowany, początek XX w.

ul. Bukowska

- dom nr 11, murowany 1927
- Dom Rekolekcyjny (dawniej szkoła), murowany, 1892, 1912-1920
- cmentarz rzymsko-katolicki

CHYBY

ul. Szamotulska

- nr 22 - dawna szkoła (obecnie świetlica i lokale mieszkalne), murowana, 1900-1910

GÓRA

ul. Długa

- dom nr 1, murowany, początek XX w.
- dom nr 6, murowany, 1900

ul. Poznańska

- dom nr 9, murowany, początek XX w.

ul. Szamotulska

- dom nr 4 z częścią gospodarczą, murowany, koniec XIX w., (pozostałości zespołu folwarcznego)
- dom nr 8, murowany, początek XX w., dawny dom pracowników folwarcznych (pozostałości zespołu folwarcznego)
- dom nr 15, murowany, początek XX w., dawny dom dla ubogich (pozostałości zespołu folwarcznego)

ul. Szkolna:

- dom nr 5, murowany, początek XX w. (pozostałości zespołu folwarcznego)
- dom nr 6, murowany, 1893, dawna rządcówka (pozostałości zespołu folwarcznego)
- budynek gospodarczy przy domu nr 6, koniec XIX w. (pozostałości zespołu folwarcznego)

JANKOWICE

- zespół pałacowy:
  - pałac, 1803-07, 1912, nr rej.: 2492/A z 31.01.1952
  - park, pocz. XIX, nr rej.: 161/A z 17.07.1968
  - spichlerz, pocz. XIX, nr rej.: j.w.

ul. Leśna

- dom nr 2, murowany, 1900-1910

KOKOSZCZYN

ul. Dworcowa

- dom nr 6, murowany, początek XX w.

ul. Lipowa

- dom nr 1, murowany, 1912
- dom nr 2 i 2a murowany, początek XX w.
- dom nr 3, murowany, początek XX w.
- dom nr 4, murowany, 1900

LUSOWO

- kościół parafialny p.w. św. Jakuba i Jadwigi, XV w., 1916-18, nr rej.: 1176/A z 23.07.1970
- ogrodzenie z bramą murowane, 2 poł. XVIII w.
- plebania murowana, początek XX w.
- kaplica cmentarna, murowana, lata 30 XX w.
- nagrobki Plucińskich na cmentarzu parafialnym 389/B
- zespół pałacowy, poł. XIX w., nr rej.: 1530/A z 02.07.1974:
  - pałac
  - oficyna murowana
  - park

ul. Lipowa

- dom nr 16, murowany, pocz. XX w.
- dom nr 38, murowany, pocz. XX w.

ul. Nowa

- dom nr 15, murowany, 1910

ul. Ogrodowa

- cmentarz rzymsko-katolicki

ul. Poznańska

- dom nr 1, murowany, początek XX w.
- dom nr 2, murowany, początek XX w.
- dom nr 8, murowany, początek XX w.
- cmentarz przykościelny, rzymsko-katolicki

ul. Słoneczna

- dom nr 25, murowany, początek XX w.

LUSÓWKO

- zespół dworsko – parkowy:
  - dwór murowany, 1 poł. XIX w. z późniejszymi przebudowami
  - park krajobrazowy, XIX w.

ul. Niecała

- budynek gospodarczy nr 4, murowany, początek XX w.

ul. Otowska

- dom nr 3, murowany, początek XX w.
- dom nr 8, murowany, początek XX w.
- dom nr 9, murowany, początek XX w.
- dom nr 12, murowany, początek XX w.
- dom nr 15, murowany, początek XX w.
- dom nr 23, murowany, początek XX w.
- dom nr 24, murowany, początek XX w.

ul. Sierosławska

- zespół zagrody przy domu nr 7
  - stodoła murowana, początek XX w.
  - obora murowana, początek XX w.

RUMIANEK

ul. Parkowa

- park, poł. XIX w., nr rej.: 1827/A z 05.02.1981
- dom nr 6, dwór murowany, początek XX w.

ul. Szkolna

- dom nr 5 (dawna szkoła), murowany, początek XX w.
- dom bez nr, murowany, początek XX w.

SADY

ul. Szkolna

- dom nr 1, murowany, początek XX w.
- dom nr 2, murowany, początek XX w.
- dom nr 8, murowany, początek XX w.
- dom nr 10/12, murowany, początek XX w.

ul. Poznańska

- dom nr 8 (dawniej szkoła), murowany, początek XX w.
- dom nr 14, murowany, początek XX w.

SIEROSŁAW

ul. Dworska

- dwór murowany, koniec XIX w.
- park, koniec XIX w., nr rej.: 1843/A z 02.03.1981
- folwark:
  - stodoła szachulcowa, koniec XIX w

SWADZIM

- zespół pałacowy:
  - pałac, 1910, 1924, nr rej.: 2177/A z 16.08.1989
  - park, poł. XIX, XX, nr rej.: 1784/A z 14.02.1979
- folwark:
  - rządówka murowana, 1915
  - stajnia murowana, 1915
  - obora murowana, 1 ćw. XX w.
  - obora murowana, 1 ćw. XX w.
  - gorzelnia murowana, 1904
  - strażnica pożarna - obecnie magazyn – murowana, 1908

ul. Poznańska

- dom nr 7, murowany, początek XX w.
- dom nr 13, murowany, początek XX w.
- dom nr 14
- dom nr 20, murowany, początek XX w. przebudowany 1927
- dom nr 28, murowany, początek XX w.
- dom nr 36 (dawniej szkoła) murowany, początek XX w.

TARNOWO PODGÓRNE

- zespół kościoła parafialnego p. w. Wszystkich Świętych:

- kościół p.w. Wszystkich Świętych, 1464, XVIII w., nr rej.: 2411/A z 21.12.1932
- kaplica murowana, początek XX w.
- plebania, ul. Poznańska 92, murowana, początek XX w.
- teren dawnego cmentarza przykościelnego
- fragment ogrodzenia w postaci muru kamiennego i ceglanego okalający teren cmentarza przykościelnego
- zespół kościoła p. w. Najświętszego Serca Pana Jezusa:
- kościół ewangelicki, obecnie rzym.-kat. filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, 1901, nr rej.: 2621/A z 30.06.1997
- pastorówka (obecnie biblioteka) - ul. Poczтовая 1, murowana, 1901

ul. Cmentarna

- cmentarz rzymsko-katolicki

ul. Fabryczna

- zespół młyna:
- młyn murowany, koniec XIX w.
- magazyn zbożowy, murowany, koniec XIX w.

ul. Kręta

- dom nr 12, murowany, początek XX w.
- dom nr 14, murowany, początek XX w.

ul. Kwiatowa

- dom nr 6, murowany, początek XX w.

ul. Ogrodowa

- dom nr 2, dawna pastorówka, 1901
- dom nr 3, murowany, 1919
- dom nr 5, murowany, 1910
- dom nr 9, murowany, 1 ćw. XX w.
- dom nr 15, murowany, 1907

ul. Poczтовая

- dom nr 3, murowany, początek XX w.
- dom nr 8, murowany, początek XX w.

ul. 23 Października

- dom nr 6, murowany, początek XX w.
- dom nr 7, murowany, 1926-1927
- dom nr 24, murowany, początek XX w.
- dom nr 27, murowany, 1 ćw. XX w.

ul. Przecznicza

- dom nr 2, murowany, początek XX w.
- dom nr 5, murowany, początek XX w.
- dom nr 7, murowany, początek XX w.
- dom nr 10, murowany, początek XX w.

ul. Poznańska

- dom nr 2, murowany, początek XX w.
- dom nr 66, murowany, początek XX w.
- dom nr 72, murowany, początek XX w.
- dom nr 77, murowany, 1912

- dom nr 78 a, murowany, początek XX w.
- dom nr 78 b, murowany, początek XX w.
- dom nr 78 c, murowany, początek XX w.
- dom nr 80, murowany, początek XX w.
- dom nr 82, murowany, XIX/XX w.
- dom nr 86, murowany, lata 30 XX w.
- dom nr 87, murowany, początek XX w.
- dom nr 88, murowany, początek XX w.
- dom nr 91, murowany, początek XX w.
- dom nr 93, murowany, początek XX w.
- dom nr 101, murowany, początek XX w.
- poczta, ul. Poznańska 105, murowana XIX/XX w.
- dom nr 109 (dawniej szkoła), murowana, XIX/XX w.
- piwnice domu celnego, ul. Poznańska 112, 1 poł. XIX w., nr rej.: 1194/A z 24.07.1970
- cmentarz ewangelicki

ul. Rokietnicka

- dom nr 7, murowany, początek XX w.
- dom nr 9, murowany, początek XX w.

ul. Szkolna

- dom nr 2 murowany, koniec XIX w
- dom nr 2a, murowany, koniec XIX w.
- dom nr 3 (dawniej szkoła), murowana XIX/XX w.
- dom nr 10, murowany, lata 20 XX w.

ul. Wąska

- dom nr 8, murowany, początek XX w.

ul. 25 stycznia

- dom nr 1, murowany, początek XX w.
- dom nr 7, murowany, początek XX w.
- dom nr 7, zabudowa podwórza
- dom nr 8, murowany, początek XX w.

ul. Szumin

- dom nr 6, murowany, początek XX w.
- dom nr 2, murowany, początek XX w.
- budynek gospodarczy przy domu nr 2, murowany, początek XX w.

WYSOGOTOWO

- dz. nr ewid. 184, Cmentarz ewangelicki

3.2.2. ZABYTKI RUCHOME

Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Wpis do rejestru zabytku ruchomego może nastąpić na wniosek właściciela zabytku, natomiast w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia tego zabytku za granicę wojewódzki konserwator zabytków może dokonać wpisu z urzędu (art. 10 ust. 1 i 2).

Zabytkami ruchomymi wpisanymi do rejestru zabytków na terenie gminy Tanowo Podgórze są:

- zespół złożony z grobowca-mauzoleum oraz nagrobka rodzinny Plucińskich, właścicieli miejscowości Sady. Obiekty wpisano do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego w roku 1977 pod numerem 389/B. Po przeprowadzonych pracach konserwatorskich są w dobrym stanie technicznym.
- Wystrój i wyposażenie kościoła par. p.w. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórnym – 25 pozycji, nr rejestru 202/Wlkp/B, decyzja z dnia 8.09.2011r.
- Kościół parafialny w Ceradzu Kościelnym (wyposażenie kościoła).
- Wystrój i wyposażenie kaplicy grobowej Engesträmów w Ceradzu Kościelnym – 11 pozycji – nr rejestru 181/Wlkp/B, decyzja z dnia 29.07.2010r.
- Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Ceradzu Kościelnym – 42 pozycje – nr rejestru 316/Wlkp/B z 26.09.2013r.
- Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Jakuba i św. Jadwigi w Lusowie – 61 pozycji – nr rejestru 427/Wlkp/B z 21.12.2015r.

3.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego.

Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne, na które składają się obiekty archeologiczne i nawarstwienia kulturowe, jak i ruchome zabytki (przedmioty) z nich pochodzące. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje je za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

3.4.1. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW Z TERENU GMINY

- Lusowo, stanowisko 5, AZP 52-25/94
  - cmentarzysko płaskie
  - nr rejestru 1486/A
  - data decyzji: 3 października 1973r.
- Swadzim, stanowisko 9, AZP 52-26/32
  - cmentarzysko płaskie
  - nr rejestru 1646/A
  - data decyzji: 11 grudnia 1974r.

Na terenie gminy występuje jedno grodzisko, położone w miejscowości Chyby w rejonie ul. Kasztanowej, ul. Dolne Chyby i ul. Nad Jeziorem. Obecnie nie posiada ono własnej formy krajobrazowej, gdyż zatraciło ją w wyniku znacznej presji urbanistycznej.

3.4.2. ZEVIDENCJONOWANE STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE GMINY

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną obszaru oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Gmina Tarnowo Podgórne terytorialnie obejmuje wycinek Równiny Poznańskiej wchodzącej w skład Wysoczyzny Poznańskiej. Rzeźba powierzchni jest dosyć urozmaicona, wzniesienia mają charakter pagórków porozdzielanych licznymi obniżeniami. Punkty osadnicze w większości związane są z ciekami, wysoczyznami

morenowymi rzadziej z obszarami płaskimi. Osadnictwo koncentruje się z reguły na stokach i krawędziach jeziora Lusowskiego i Kierskiego przy krawędzi doliny rzeki Samy oraz nad małymi ciekami wodnymi. Znaczna ilość stanowisk występuje w okolicy Tarnowa Podgórnego, Góry, Lusowa, Rumianka. Wyraźnie rysuje się skupisko stanowisk wokół Jankowic, związane z doliną rzeki Samy, dalej koncentracja stanowisk w regionie Lusowa i Lusówka związana z jeziorem Lusowskim oraz pas zagęszczenia osadnictwa sięgający od Batorowa w kierunku północnego zachodu po rynnę jeziora Lusowskiego.

Stosunkowa duża ilość materiałów zabytkowych pochodzi z epoki kamienia, głównie z neolitu. Są to interesujące pod względem usytuowania i zachowanego materiału stanowiska, wśród których na szczególną uwagę zasługują obozowiska mezolityczne (Tarnowo Podgórne, Wysogotowo) usytuowane na wydmach, na powierzchni, których wystąpiły narzędzia i ołpki krzemienne oraz osady neolityczne w Ceradzu Kościelnym, Batorowie, Sadach, Tarnowie Podgórny, Jankowicach, Lusowie.

Wśród punktów osadniczych z okresu brązu szczególną wartość reprezentują oraz osady kultury łużyckiej w Lusowie. Z okresu rzymskiego pochodzą rozległe osady – Jankowice, Chyby, Tarnowo Podgórne, Lusówko.

W okresie średniowiecza kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w większości miejscowości jak Lusowo, Lusówko, Sady, Chyby, Rumianek, Tarnowo Podgórne. Wysoką wartość poznawczą reprezentują osady wielokulturowe skupiające osadnictwo od epoki kamienia po późne średniowiecze w Batorowie, Lusowie, Lusówku czy Tarnowie Podgórny. Są to stanowiska o dużej wartości poznawczej, reprezentatywne dla badań nad pradziejami tej strefy Wielkopolski.

Na obszarze gminy Tarnowo Podgórne zewidencjonowano 525 stanowiska archeologiczne i przedstawiono je w formie graficznej w postaci kart adresowych zabytków archeologicznych. W/w stanowiska znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych.

FAKTY OSADNICZE	Grodziska	Cmentarzyska	Osady	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk	1	4	105	413	523
Wpisanych do rejestru	0	2	0	0	2

Gminna ewidencja zabytków archeologicznych na zlecenie tutejszego Urzędu została wykonana przez uprawnioną osobę dnia 16 listopada 2012 roku. Gminną Ewidencję Zabytków Archeologicznych powstała w postaci kart adresowych zabytków archeologicznych, wykonanych zgodnie z załącznikiem nr 6 do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, znajdujących się na terenie gminy Tarnowo Podgórne, korzystając z dokumentacji znajdującej się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu i gminną ewidencję zabytków.

Wykaz wszystkich zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych znajduje się w zarządzeniu nr 57/2013 Wójta Gminy Tarnowo Podgórne z dnia 3 kwietnia 2013 roku i jest dostępny na stronie internetowej tutejszego Urzędu.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

4.1.1. STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Na terenie gminy znajduje się 21 obiektów wpisanych do rejestru zabytków w tym: 4 kościoły, 6 zabytkowych założeń zieleni, 3 zespoły pałacowo-parkowe oraz 1 zespół dworsko-parkowy.

Zespół dworsko-parkowy w Baranowie został wzniesiony na przełomie XIX i XX w. W latach międzywojennych należał do Kawczyńskiego. Obecnie całe założenie jest własnością Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Budynek w stanie technicznym dostatecznym. Stan pokrycia dachowego i kominów dobry. Park w stanie złym właściciel nie prowadzi podstawowych prac porządkowych ani sanitarnych na terenie parku.

Zespół sakralny zlokalizowany w Ceradzu Kościelnym złożony z kościoła parafialnego, kaplicy grobowej i wolnostojącej dzwonnicy. Na miejscu starego kościoła w pierwszej połowie XVI wieku wybudowano nowy, jednonawowy z transeptem, przy czym postawiono tylko prezbiterium i transept. Późnogotycki kościół został wzniesiony przez nieznanego fundatora z cegły palonej (w układzie polskim), kryty dachówką o wymiarach 26 i 2/3 metra długości na 21 i 1/3 metra szerokości. W latach 1550-1575 rodzina Potulickich dobudowała po stronie południowej prezbiterium późnorenesansową kaplicę grobową (dziś św. Stanisława), o wymiarach 7 metrów długości na 6 m szerokości. W 1713 roku od strony zachodniej dobudowano do kościoła kruchtę. Kolejne zmiany dotyczyły zamontowania nowych drzwi (1777) oraz modernizacji zejścia do podziemi (1779). W 1864 roku od strony południowej kościoła dobudowano drugą kruchtę oraz że w kościele była posadzka ułożona z kwadratowych cegieł. Pod koniec XIX wieku dokonano dwóch dużych inwestycji a mianowicie gruntownej naprawy dachów (1893) oraz dokonano wymiany posadzki ceglanej na cementową. W tym samym czasie zamurowano wejście do grobowca Stablewskich, znajdujące się pośrodku kościoła i wybito nowe na zewnątrz świątyni. Z tradycji majątku w 1869 roku dowiadujemy się, że kościół był na zewnątrz otynkowany, ale z uwagą że wymaga ponownego tynkowania. Wiadomo także, że kościół był otoczony tynkowanym murem z bramą od strony południowej. W okresie międzywojennym na filarach bramy umieszczono lampy. Ostatnią dużą inwestycją w okresie przedwojennym (1938) była wymiana wszystkich 8 okien z czego 3 wypełniono witrażami. Po wybuchu wojny kościół był czynny do roku 1941 a później zamknięty i zamieniony na magazyn. Po wojnie prowadzono niezbędne remonty – największy zakres miały te prowadzone w latach: 1969, 1982 i 2001¹.

Budynek kościoła zachowany w stanie bardzo dobrym, po remoncie elewacji i odnowieniu wnętrza wykonanym w latach 2002-2004. Uregulowano również odprowadzenie wody poza teren przykościelny, uporządkowano otoczenie kościoła oraz naprawiono mur otaczający cmentarz przykościelny.

Kaplica Engeströmów zbudowana została w 2 połowie XIX wieku. Jest to budynek wolnostojący, murowany, wzniesiony na rzucie prostokąta z kryptą grobową. Nad wejściem widoczny kartusz z herbem rodu Engeströmów. Wewnątrz znajduje się eklektyczny ołtarz współtworzony przez rzeźby powstałe w XVI-XVIII w. oraz siedem tablic epitafijnych upamiętniających członków rodziny Engeström. Wśród nich znajduje się pomnik Wawrzyńca Benzelszterny Engeströma z inskrypcją, która głosi: „Jeśli kto kiedy na moim grobie/ Starego druha przypomni sobie/ Niechaj jałmużną bratniej pamięci/ Modląc się za mnie mój proch uświęci”. Swoją formą wyróżnia się epitafium Larsa Engeströma – posła Szwecji na dworze Stanisława Augusta Poniatowskiego i jego żony Rozalii z Chłapowskich, współtworzone przez popiersie Larsa oraz cztery kartusze upamiętniające ich dzieci. W 2006 roku przeprowadzono remont elewacji oraz pokrycia dachowego neogotyckiej kaplicy. Stan bardzo dobry.

Dzwonnica drewniana na rzucie kwadratu, kryta wysokim łamanym dachem namiotowym. Dzwonnica prawdopodobnie wzniesiona w 1957-1958 r. na miejscu wcześniejszej z 1758 r.

Zespół pałacowo – parkowy w Jankowicach - pałac klasycystyczny, pierwotnie w stylu pałacu-willi, reprezentujący nurt klasycyzmu romantycznego, zbudowany po roku 1803 dla Wawrzyńca Engeströma i jego żony Rozalii z Chłapowskich przez berlińskiego architekta Dawida Gilly'ego lub jego pracownię. Dwupiętrowy, nakryty płaskim dachem, zwieńczonym balustradą. Początkowo budynek na planie kwadratu z ryzalitami w obu fasadach, zdobiony sztukateriami. W górnej partii ryzalitów umieszczono w prostokątnej wnęce okno ujęte w kolumny jońskie. Ponad oknem znajduje się półkoliste okno zamknięte archiwoltą. Elewacja ogrodowa posiada taras, wsparty na kolumnach. W 1912 r. nowy właściciel Stefan Teodor Kwilecki dobudował od wsch. i zach. piętrowe skrzydła z płaskimi dachami połączone ze sobą gankami kolumnowymi zgodnie z projektem Rogera Sławskiego. Zespół pałacowo-parkowy zakwalifikowano do prac remontowo-konserwatorskich oraz rewaloryzacyjnych. Zespół stanowi własność Gminy Tarnowo Podgórne. W latach 2008-2010 zostały przeprowadzone prace konserwatorskie i budowlane polegające na osuszeniu ścian piwnic i fundamentów, renowacji zabytkowej stolarki okiennej i drzwiowej oraz remoncie dachu, po wcześniejszym zaakceptowaniu przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków. Powiatowy Konserwator Zabytków wydał decyzję nr 9/A/2012 z dnia 6 lutego 2012 roku udzielającą pozwolenia na prowadzenie prac budowlanych na terenie parku w Jankowicach dz. nr 231, w zakresie budowy zastawki na rzece Samie. W 2015 roku Gmina Tarnowo Podgórne uzyskała Pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorsko-budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru wydane przez Powiatowego Konserwatora Zabytków (KZ.4123.18.00031.2015.III z dnia 16.10.2015r.) oraz Decyzję o pozwoleniu na budowę nr 5658/15 (AB.6740.18.518.2015.V) w zakresie przebudowy budynku pałacu na cele samorządowej szkoły muzycznej i gminnego ośrodka kultury GOK wraz z zagospodarowaniem terenu.

¹ L. Wilczyński "Parafia św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Ceradzu Kościelnym w latach 1918-2008"

Aktualnie Zespół pałacowo – parkowy w Jankowicach jest użytkowany jako siedziba samorządowej szkoły muzycznej i gminnego ośrodka kultury GOK. Stan b. dobry.
Spichlerz zlokalizowany na terenie folwarku, obecnie należy do spółki Podgaje sp. z o.o.

Kościół parafialny p.w. św. Jakuba i Jadwigi w Lusowie zbudowany w końcu XV wieku i przebudowany w 1776 roku z fundacji Andrzeja Myszkowskiego oraz gruntownie przebudowany w latach 1913–1918 w formach neogotyckich. Obecnie w bardzo dobrym stanie. Wykonany w latach 1995 – 2002 remont kapitałny polegał na przełożeniu dachu i zabezpieczeniu stropów, instalacji centralnego ogrzewania, wykonaniu prac elewacyjnych zewnątrz i wewnątrz budynku, założeniu i konserwacji witraży. Wykonane zostały prace konserwatorskie przy ołtarzu i ścianach kaplicy (baptysterium). Stan b.dobry.

Zespół pałacowo – parkowy w Lusowie – obszar zespołu należy częściowo do firmy MS INVEST Sp. z o.o. (działka nr ewid. 357 - część wokół pałacu), a część należy do Gminy Tarnowo Podgórne (działki nr ewid. 355, 356, 359/10 - część parku z dostępem do jeziora). W 2019 roku właściciel przeprowadził prace pielęgnacyjne w parku na podstawie pozwolenia Powiatowego Konserwatora Zabytków nr 11/AZ/2019 z dnia 27.02.2019r. Aktualnie pałac jest w trakcie remontu wykonywanego przez właściciela.

Park w Rumianku – należy do Gminy Tarnowo Podgórne. Teren uporządkowany, układ kompozycyjny czytelny. W parku są prowadzone prace porządkowe pielęgnacyjne i sanitarne.

Park w Sierosławiu – należy do Gminy Tarnowo Podgórne. Układ kompozycyjny widoczny w związku z pracami wykonanymi przez właściciela. Park wymaga prac porządkowych i sanitarnych.

Zespół pałacowo – parkowy w Swadzimiu. Pałac powstał w XIX w. przebudowany i rozbudowany ok. 1910 r. dla Plucińskich. Własność po 1945 r. Akademii Rolniczej, potem rodziny Plucińskich, od 2004 r. w rękach Kurii Archidiecezjalnej w Poznaniu z przeznaczeniem na ośrodek seminaryjny. W 2014 roku przeprowadzono prace zgodne z Pozwoleniem Powiatowego Konserwatora Zabytków nr 49/AZ/2014 na prowadzenie prac porządkowych przy zabytku wpisanym do rejestru (KZ.4123.18.33.2014.VI z dnia 17.09.2014r.) polegające na usunięciu 3 drzew stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa użytkowników zespołu parkowego. Aktualnie Pałac został w całości odremontowany w oparciu o decyzję o pozwoleniu na budowę nr 1704/14 z dnia 24.04.2014r., zmienioną decyzją nr 617/16 z dnia 15.02.2016r., zmienioną decyzją nr 6789/17 z dnia 04.12.2017r., dla inwestycji polegającej na przebudowie, rozbudowie i zmianie sposobu użytkowania budynku pałacu na cele „Katolickiego Instytutu Wychowawczego”.

Późnogotycki kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórny zbudowany ok. 1464 roku, z drewniana wieżą nadbudowaną w 1787 roku. W latach dziewięćdziesiątych przeprowadzono remont elewacji, wymieniono rury spustowe, rynny i opierzenia. Powiatowy Konserwator Zabytków wydał decyzję nr 4/A/2012 z dnia 9 stycznia 2012 roku udzielającą pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków mających na celu wzmocnienie konstrukcji sklepienia i obwodowe wzmocnienie ścian budynku kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórny. W latach 2012-2014 kościół przeszedł gruntowny remont pod nadzorem Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu oraz Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. w latach 2023-2024 został wykonany remont kościoła wraz z kaplicą oraz przyległym murem oporowym zgodnie z decyzją o pozwoleniu na budowę nr 3317/23 z dnia 27 listopada 2023 roku. Powyższe pozwolenie na budowę zostało poprzedzone pozwoleniem Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków nr 137/A/2023 z dnia 9 sierpnia 2023 roku oraz opinią Powiatowego Konserwatora Zabytków nr KZ.4123.18.00026.2023 z dnia 9 sierpnia 2023 roku.

Poewangelicki kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie Podgórny powstał w 1901 roku wraz z pozostałą zabudową (szkoła, budynek gminy) wystawiony przez gminę ewangelicką. Obecnie stanowi własność parafii p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Wykonano częściową wymianę pokrycia dachowego, remont opierzeń, rynien i rur spustowych, oraz ceglanych elewacji. Obecny stan techniczny kościoła nie budzi zastrzeżeń. Powiatowy Konserwator Zabytków wydał decyzję nr 140/A/2011 z dnia 21 października 2011 roku udzielającą pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków polegających na wymianie istniejącej dachówki od strony południowej na nową dachówkę ceramiczną

zakładkową, typu BRAAS w kolorze czerwonym, analogicznie do rodzaju i koloru dachówki od strony północnej oraz wymianie opierzeń z blachy miedzianej.

Dawna izba celna w Tarnowie Podgórny – obecnie budynek mieszkalny. W latach 1989-90 gruntownie przebudowany i rozbudowany, zmieniono dachy. 4.08.2003 r. skreślono z rejestru zabytków część naziemną budynku, pozostawiając w rejestrze jedynie piwnice.

DOBRY STAN

W dobrym stanie jest większość obiektów sakralnych, po przeprowadzonych w ostatnim czasie pracach remontowych.

ZŁY STAN ZACHOWANIA

Następujące obiekty wymagające pilnego wykonania prac remontowych:

Zespół dworsko-parkowy w Baranowie – dwór w dostatecznym stanie technicznym, spękania na murach.

4.1.2. STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

- Zespół nagrobków Plucińskich na terenie cmentarza parafialnego w Lusowie znajduje się w dobrym stanie technicznym po przeprowadzonych pracach konserwatorskich.
- Wystrój i wyposażenie kościoła por. p.w. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórny – 25 pozycji, nr rejestru 202/Wlkp/B, decyzja z dnia 8.09.2011 r. – przeprowadzono prace konserwatorskie np. przy polichromiach odkrytych w trakcie ww. prac.
- Kościół parafialny w Ceradzu Kościelnym (wyposażenie kościoła) – stan dobry.
- Wystrój i wyposażenie kaplicy grobowej Engeströmów w Ceradzu Kościelnym – 11 pozycji – nr rejestru 181/Wlkp/B, decyzja z dnia 29.07.2010 r., stan dobry.
- Kościół parafialny p.w. św. Jakuba i Jadwigi w Lusowie: po prowadzonych pracach konserwatorskich przy neogotyckim ołtarzu głównym, ołtarzach bocznych, Drodze Krzyżowej, Kamiennej chrzcielnicy, nagrobku Sobockich w kaplicy – stan bardzo dobry.

4.1.3. STAN ZACHOWANIA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

1. Stan zachowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

a) wymaga oznakowania:

- cmentarzysko w Swadzimiu, położone w lesie.

3. Stan zachowania zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Z powodu ich liczebności trudno określić stan zachowania każdego pojedynczego stanowiska archeologicznego. Z pewnością można jedynie stwierdzić, że stanowiska położone na terenach niezabudowanych, nieużytkach i zalesionych nie wykazują się stanem naruszenia ich substancji zabytkowej, co kwalifikuje je do stanowisk najlepiej zachowanych.

4.1.4. OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA DLA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

W oparciu o plany inwestycyjne gminy można określić obszary zagrożone pod względem zachowania zabytków:

- trasy komunikacyjne - skala współczesnej infrastruktury drogowej w znacznym stopniu przekracza skalę dawno ukształtowanej przestrzeni, a natężenie ruchu kołowego, głównie ciężarowego, stwarza realną groźbę powstania nieodwracalnych zniszczeń dawnej tkanki mieszkaniowej. Wypływa stąd pilna potrzeba kontynuowania inwestycji, które mają na celu odsunięcie tras komunikacyjnych o szczególnie uciążliwym ruchu tj. budowie obwodnicy miejscowości (np. Lusowa),
- generalnym problemem nie tylko w skali gminy jest lokalizacja wież telefonii komórkowej wpływająca deprecjonująco na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąca konkurencję dla zabytkowej architektury – wież kościołów, będących historycznymi dominantami obszarów wiejskich i staromiejskich. Tego typu inwestycje mają niekorzystny wpływ na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni,

jako element nieharmonizujący z krajobrazem kulturowym. Poprzez ingerencję elementów obcych zniszczeniu ulegają wartości widokowe - przestrzenne założenia, panoramy oraz otoczenie zabytkowych obiektów o wartości lokalnej,

- brak powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zasobów kulturowych,
- degradacja spowodowana współczesnością w prowadzonych adaptacjach i remontach obiektów zabytkowych. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej, drzwiowej, klatek schodowych, dawnych witryn sklepowych, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkopodobna, w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PVC oraz ocieplanie płytami styropianowymi - prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów a także całych obszarów starej zabudowy, pozbawiając je charakterystycznego klimatu a co za tym idzie wartości turystycznych,
- znaczenie nowej zabudowy lokalizowanej w obrębie zespołów starej zabudowy - wprowadzanie nowoczesnej zabudowy, problemy z respektowaniem stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy oraz harmonijnym wprowadzeniem nowego budownictwa - wytyczne Powiatowego Konserwatora Zabytków przy rozpatrywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennych oraz decyzji o warunkach zabudowy,
- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,
- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji, niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji. Z tych powodów w złym stanie jest wiele obiektów folwarcznych na terenie gminy.

4.1.5. ISTOTNE ZAGROŻENIA DLA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Powiatowym Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycjach jak budowa budynków mieszkalnych i usługowych oraz inwestycje liniowe: przyłącza kanalizacji deszczowej, sanitarnej, gazowej, telekomunikacyjnej.

Natomiast realizacja inwestycji takich jak budowa autostrad, obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja piśnicy i żwirowni, kopalnie kruszywa bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szeroko płaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczone są substancja zabytkowa i obiekty archeologiczne.

Należy pamiętać również o pracach ziemno-budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków. Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej oraz statusie społecznym i zawodowym mieszkańców. Dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy

ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego - używanie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa i budowa dróg oraz zadania inwestycyjne mogące potencjalnie stwarzać zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych realizowane na podstawie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Tarnowo Podgórne na lata 2023-2028.

4.1.6. OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA DLA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

W związku z istniejącymi planami inwestycyjnymi na terenie gminy, występują obszary zagrożone pod względem zachowania zabytków archeologicznych. Powyższe plany inwestycyjne zostały ujęte w sporządzonym na lata 2023-2028 „Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Tarnowo Podgórne 2023-2028”. Niektóre zadania wynikające z ww. planu wymagają prowadzenia badań archeologicznych ze względu na ich niszczący charakter (prace ziemne). Na terenie gminy priorytetowe zamierzenia inwestycyjne wiążą się przede wszystkim z funkcjonowaniem układu drogowego, systemem wodno-kanalizacyjnym oraz rozwojem infrastruktury społecznej.

4.1.7. ZAGROŻENIA DLA ZABYTKÓW RUCHOMYCH

Niektóre zagrożenia dla zabytku są niezależne od człowieka i trudno je przewidzieć. Są to katastrofy naturalne takie, jak pożar czy powódź, które potrafią doszczętnie zniszczyć zabytek ruchomy. Jednak część zagrożeń dla dziedzictwa pochodzi od człowieka, niekiedy nawet od zarządzającego lub posiadacza zabytku. Mamy z nimi do czynienia, gdy właściciel nie ma świadomości posiadania zabytku, nie zna jego wartości lub ignoruje ją. Dotyczy to głównie przypadków, kiedy podczas remontów budynków właściciel wymienia detale architektoniczne na nowe. Tymczasem takie elementy, jak portale, obramienia okienne czy dekoracja sztukatorska w zabytkowych budynkach, są integralną częścią całego obiektu, posiadającą niekiedy duże walory artystyczne i historyczne. Wymiana ich obniża wartość budynku, a zabytek ruchomy stanowiący świadectwo minionej epoki przestaje istnieć. Dużym zagrożeniem dla zabytku ruchomego jest także zaniedbanie obiektu przez brak sprawowania nad nim opieki, zaniechanie wykonania koniecznych zabezpieczeń i konserwacji. Trzeba pamiętać, że każdy obiekt z czasem ulega procesom starzenia, nawet jeśli podejmiemy daleko idącą profilaktykę. Tym bardziej gdy nie zadamy o stworzenie lepszych warunków przechowywania zabytku czy nie zabezpieczymy przed wpływem szkodliwych czynników atmosferycznych, proces starzenia radykalnie przyspieszy. Stan zachowania takiego obiektu będzie stale się pogarszać, a jego struktura będzie coraz bardziej nadwątlona i będzie podlegać systematycznemu rozkładowi. W efekcie brak reakcji właściciela na niszczący zabytek może doprowadzić do jego całkowitej degradacji. W przypadku zabytków ruchomych z zagrożeniem zaniedbania łączy się także niewłaściwe użytkowanie. Dotyczy to głównie zabytków, które w świadomy sposób są przechowywane w niesprzyjających warunkach. Przykładowo mogą to być rzeźby przechowywane w pomieszczeniach, gdzie gniazduje ptactwo, lub o niewłaściwych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych. Jest to zabójcze dla każdego zabytku zarówno dla rzeźby drewnianej, jak i kamiennej, a także dla malarstwa sztalugowego oraz ściennego. W wyniku takiego przechowywania w zabytkach wykonanych z kamienia może następować perforacja struktury, wypłukiwanie materiału i wykruszanie, mogą pojawiać się glony, porosty i mchy. Natomiast w obiektach drewnianych zmienne warunki wilgotnościowe prowadzą do puchnięcia materiału, a następnie jego pęknięcia podczas przesuszania. Wilgoć sprzyja zagnieżdżaniu się w tych zabytkach owadów, które dodatkowo obniżają mechaniczną wytrzymałość substancji. Podobnie jest z malarstwem, gdzie złe warunki przechowywania w negatywny sposób oddziałują zarówno na podłoże, jak i na warstwy malarskie. Może pojawić się paczanie podłoża w malarstwie sztalugowym oraz puchnięcie tynków w malarstwie ściennym, a także odspajanie, wykruszanie i łuszczenie warstw malarskich. W tym przypadku mogą wystąpić także wysolenia oraz grzyby. Negatywne skutki złego przechowywania dotkliwie odczuwają także tkaniny i zabytki papierowe, których struktura zostanie mocno nadwątlona i zacznie się rozsypywać. Zabytki ruchome mogą znacznie stracić na wartości artystycznej, gdy prace konserwatorskie zostaną zlecone osobie nieposiadającej odpowiednich kwalifikacji. Niefachowa konserwacja może doprowadzić do głęboko wnikających w strukturę obiektu zmian, trudno odwracalnych lub wręcz nieodwracalnych. W najlepszym przypadku zabytek będzie wymagał ponownych prac konserwatorskich, które najpierw odwrócą skutki poprzedniej odnowy, a następnie przywrócą obiektowi pierwotną świetność. Jeśli jednak nieprawidłowa „konserwacja” przez zastosowanie niewłaściwych powłok malarskich naruszy właściwości chemiczne oryginalnej warstwy lub podłoża, spowoduje

to nieodwracalne skutki. Wówczas przywrócenie oryginalnego wyglądu nigdy nie będzie w pełni możliwe, a wartości artystyczne zabytku również znacząco zmaleją. Zabytki ruchome będące wyposażeniem budynków, jak również znajdujące się w terenie są dodatkowo narażone na kradzieże. Natomiast obiekty małej architektury takie, jak pomniki, figury przydrożne, fontanny, źródła, nagrobki cmentarne, niejednokrotnie spotykają akty wandalizmu. Dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów i właścicieli zabytków ruchomych wymogów konserwatorskich określonych przez Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu lub Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY TARNOWO PODGÓRNE

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zostało uchwalone przez Radę Gminy Tarnowo Podgórne w dniu 29 marca 2022 roku uchwałą Nr L/852/2022. W Studium zostały ustalone podstawowe zasady rozwoju przestrzennego gminy, dotyczące działań w zakresie ochrony, rewitalizacji i kreacji wartości kulturowych. W Rozdziale 6 Studium zostały zawarte uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków dóbr kultury współczesnej, w szczególności wskazano i opisano następujące elementy środowiska kulturowego:

- Zabytkowe obiekty nieruchomości wpisane do rejestru zabytków,
- Zabytkowe obiekty nieruchomości wpisane do gminnej ewidencji zabytków,
- Zabytkowe obiekty ochrony archeologicznej.

W Kierunkach Studium zostały natomiast określone obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w szczególności zasady dotyczące prowadzenia prac przy zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, zabytkach wpisanych do ewidencji zabytków, w granicach stref ochrony konserwatorskiej oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych, zasady ochrony cmentarzy.

4.3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Tarnowo podgórne obowiązują ponad 300 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które pokrywają około 80% powierzchni gminy.

Zgodnie z Art. 15 ust. 2 pkt 4 ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, takich jak warunki prowadzenia prac budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków oraz obowiązek prowadzenia badań archeologicznych w granicach stref zabytków archeologicznych.

Ponadto projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z art. 17 ust. 6.b. ww. ustawy wymaga uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków.

4.4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ

W obrębie gminy występuje siedem parków krajobrazowych, które zostały objęte ochroną konserwatorską (6 wpisanych do rejestru zabytków, 1 ujęty w ewidencji). Do najcenniejszych należą parki w Jankowicach i Swadzimiu, z pięknym drzewostanem i cennymi okazami drzew, w tym pomnikami przyrody. Pozostałe parki mają mniej cenny drzewostan (jedynie pojedyncze okazy drzew są warte uwagi) i często zatarty układ przestrzenny. Mocno zdegradowany jest park w Lusowie, Lusówku oraz w Sierosławiu, o którego istnieniu informuje jedynie kępa zdeformowanego drzewostanu wyróżniająca się w antropogenicznym krajobrazie.

Tabela. Zachowane parki pałacowe i dworskie w gminie Tarnowo Podgórne objęte ochroną konserwatorską.

Lp.	Miejscowość	Rodzaj założenia	Powierzchnia (ha)	W tym wody (ha)	Czas powstania	Nr rej.	Stan zachowania
1.	Baranowo	krajobrazowe	1,32	0,12	XIX/XX w.	2194/A	zaniedbany
2.	Jankowice	krajobrazowe	18,63	2,3	XVIII w.	161/A	b.dobry
3.	Lusowo	krajobrazowe	4,25		II poł. XIX w.	1530/A	dobry
4.	Rumianek	krajobrazowe	2,5	0,15	poł. XIX w.	1827/A	dobry

5.	Sierosław	krajobrazowe	1,1		II poł. XIX w.	1843/A	dobry
6.	Swadzim	krajobrazowe	7,46	0,43	II poł. XIX w.	1784/A	b.dobry
7.	Lusówko	krajobrazowe	1,5		Po. XIX w.	ewidencja	dobry

Ochrona indywidualna w gminie Tarnowo Podgórne realizowana jest poprzez ustanowienie pomników przyrody. Objęte tą ochroną drzewa zwykle stanowią element drzewostanu parkowego, podworskiego. Szczególnie cenne okazy, i w dużej liczbie, występują w parku w Jankowicach tworząc drzewostan zbudowany z drzew rodzimych i egzotycznych. Cenne lipy drobnolistne rosną w otoczenia kościoła i na cmentarzu w Ceradzu Kościelnym.

Dobrze zachowane są nasadzenia alejowe, choć coraz mniej liczne w krajobrazach wiejskich, z uwagi na przebudowę dróg i wycinanie zbyt blisko jak na nowe warunki budowlane drzew. Na podkreślenie zasługują zachowane aleje wielogatunkowe biegnące od parku i zabudowań podworskich w Swadzimiu (tzw. aleje swadzimska, batorowska i pałacowa). Godne zachowania i ochrony jest nieopisane i nieoznakowane obsadzenie lipowe przy drodze prowadzącej od dawnego fołwarku w Lusówku. Inne obiekty o cechach pomników przyrody to drzewa rosnące przed zabudowaniami w Rumianku (dwa dęby szypułkowe).

Na terenie gminy Tarnowo Podgórne został wyznaczony Obszar Chronionego Krajobrazu Rynny Jeziora Lusowskiego i Doliny Samy wyróżniający się wartościami przyrodniczo – krajobrazowymi (Uchwała Rady Gminy Tarnowo Podgórne Nr XL/305/97 z dnia 18 marca 1997 r.) Teren ten stanowi mozaikę różnych zespołów i zbiorowisk roślinnych, głównie jednak związanych z obszarami podmokłymi. Licznie reprezentowane są olsy i lasy łęgowe, występuje też forma boru bagiennego. W dolinie Samy stwierdzono występowanie rzadkich gatunków roślin siedlisk wilgotnych, podmokłych i wodnych, m.in. storczyki (Orchis latifolia, Listera ovata), zespół lilii wodnej, osoki aloesowatej. W latach poprzednich stwierdzano obecność wolfil bezkorzeniowej. Obszar Chronionego Krajobrazu w rynnie Jeziora Lusowskiego i w dolinie Samy ma największą wartość dla ptaków i płazów. Stwierdzono występowanie rzadkich, zagrożonych, objętych ochroną gatunków i grup zwierząt: ważek, biegaczy, trzmieli, motyli, mięczaków, płazów, gadów i ssaków.

4.5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

- 1) Przy tworzeniu planów zagospodarowania przestrzennego oraz przy podejmowaniu decyzji administracyjnych o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, należy uwzględnić lokalizację stanowisk archeologicznych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznej.
- 2) Wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. układów urbanistycznych, ruralistycznych, założenia pałacowo-parkowe, cmentarze, obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków: **„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają prowadzenia badań archeologicznych na które należy uzyskać pozwolenie od Powiatowego Konserwatora Zabytków.”**
- 3) Dla ochrony stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje konieczność uwzględnienia zakazu prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na terenie w/w stanowisk, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Powiatowym Konserwatorem Zabytków.

5. CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Opracowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Tarnowo Podgórne ma na celu poprawę stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o istniejące instrumenty prawne i działania ochronne. Poniższe cele wynikają z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- wykorzystanie założeń oraz treści Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Tarnowo Podgórne w celu wykonania Gminnego programu rewitalizacji.

6. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

6.1.1. PROWADZENIE GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

- systematyczna weryfikacja gminnej ewidencji zabytków – przeprowadzanie przeglądów w terenie oraz uzupełnianie kart obiektów o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną, wprowadzanie zmian dot. rozbiórek, modernizacji, remontów,
- prowadzenie i aktualizacja w systemie GIS i opublikowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych i obszarów chronionych,
- wpis zabytków nieruchomości do gminnej ewidencji sam w sobie nie stanowi formy ich ochrony, jednak stanowi podstawę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego,
- włączenie nowych obiektów do gminnej ewidencji zabytków winno być prowadzone w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6.1.2. PROWADZENIE GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

- sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej, bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków,
- uzupełnianie i weryfikowanie ewidencji zabytków archeologicznych poprzez: włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, po wcześniejszym uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu.

6.1.3. UDOŚTĘPNIANIE I PROMOCJA ZABYTKÓW

- popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie - rozwój turystyki kulturowej obejmującej szlaki i ścieżki przyrodniczo-kulturowe,
- włączenie się do już istniejących oraz tworzenie tematycznych sieci rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych szlaków turystycznych, co ma na celu zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez renowacje i udostępnianie zabytków,
- współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im należytej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania obiektów w celach turystycznych i edukacyjnych,

6.1.4. POPULARYZACJA I EDUKACJA

- popularyzacja tematyki poprzez publikację materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy, włączanie poprzez media środowiska lokalnego do różnorodnych inicjatyw w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, informowanie mediów o sprawach związanych z ochroną zabytków oraz o inicjatywach podejmowanych w tym zakresie, współpraca z lokalną prasą i ukazywanie obiektów po przeprowadzeniu prac konserwatorskich,
- wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami,

- planowane są działania edukacyjne w zakresie wiedzy o lokalnych zabytkach, w szkołach prowadzonych przez Gminę tj.: zajęcia plastyczne, fotograficzne, plenerowe lekcje historii, itp.

6.1.5. AKTYWIZACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH NA RZECZ OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu należy podjąć działania w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej poprzez zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- zachowanie i wyeksponowanie unikalnych wartości historycznych i artystycznych zabytków o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnej.

6.1.6. ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA

- współdziałanie z Powiatowym Konserwatorem Zabytków w Poznaniu oraz Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie informowania właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania pomocowych środków finansowych na ich remonty,
- zachęcanie właścicieli obiektów zabytkowych do pozyskiwania z budżetu Gminy Tarnowo Podgórne dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków na podstawie uchwały Rady Gminy Tarnowo Podgórne nr LXVI/1115/2023 z dnia 28 marca 2023 roku oraz uchwały nr LXXIV/1269/2023 z dnia 25 października 2023 roku w sprawie: określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Tarnowo Podgórne
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, przy czynnym udziale Powiatowego Konserwatora Zabytków oraz Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, poprzez:
  - rozpowszechnianie wśród właścicieli tych obiektów informacji na temat zasad konserwatorskich i profilaktyki konserwatorskiej,
  - zbieranie od właścicieli tych obiektów informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowywanie tych faktów w kartach gminnej ewidencji zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.

6.1.7. DZIAŁANIA GMINY TARNOWO PODGÓRNE DOTYCZĄCE ZABYTKÓW WPISANYCH DO REJESTRU STANOWIĄCYCH WŁASNOŚĆ GMINY

- Park Jankowice

W latach 2025 – 2028 Gmina zamierza przeprowadzić prace porządkowe na terenie parku polegające na bieżącym i sukcesywnym usuwaniu samosiewów i zbędnych krzewów powodujących zatarcie układu kompozycyjnego założenia. Na bieżąco będą także prowadzone działania polegające na utrzymywaniu właściwego stanu fitosanitarnego drzewostanu parkowego i bezpieczeństwa poprzez usuwanie posuszu, drzew złamanych, chorych, osłabionych. Wszelkie prace prowadzone na terenie założenia parkowego będą na bieżąco uzgadniane z Powiatowym konserwatorem zabytków w Poznaniu.

- Park w Sierosławiu

W latach 2025 – 2028 Gmina zamierza przeprowadzić prace porządkowe na terenie parku polegające na bieżącym i sukcesywnym usuwaniu samosiewów i zbędnych krzewów powodujących zatarcie układu kompozycyjnego założenia. Na bieżąco będą także prowadzone działania polegające na utrzymywaniu właściwego stanu fitosanitarnego drzewostanu parkowego i bezpieczeństwa poprzez usuwanie posuszu, drzew złamanych, chorych, osłabionych.

- Park w Lusowie

Od 04.04.2017 roku część parku należąca do Gminy Tarnowo Podgórne została przekazana w dzierżawę długoterminową.

– Park w Rumianku

W latach 2025 – 2028 Gmina zamierza przeprowadzić prace porządkowe na terenie parku polegające na bieżącym i sukcesywnym usuwaniu samosiewów i zbędnych krzewów powodujących zatarcie układu kompozycyjnego założenia. Na bieżąco będą także prowadzone działania polegające na utrzymywaniu właściwego stanu fitosanitarnego drzewostanu parkowego i bezpieczeństwa poprzez usuwanie posuszu, drzew złamanych, chorych, osłabionych. Wszelkie prace prowadzone na terenie założenia parkowego będą na bieżąco uzgadniane z Powiatowym konserwatorem zabytków w Poznaniu.

7. OKREŚLENIE SPOSOBU REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH CELÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- 1) Pomoc finansowa z budżetu Gminy - dotacje na cel remontów/rewitalizacji obiektów zabytkowych, zwolnienia z podatków od nieruchomości, na zasadach określonych odrębnymi uchwałami;
- 2) Planuje się dalszą współpracę z innymi gminami regionu w celu włączenia zabytków z gminy do istniejących szlaków stanowiących trasy wycieczek krajoznawczych, w celu promocji obiektów i regionu;
- 3) Wykorzystanie do promocji zabytków gminy istniejących i projektowanych ścieżek rowerowych (przez obszar gminy przebiega fragment Pierścienia Rowerowego Dookoła Poznania);
- 4) W odniesieniu do obiektów zabytkowych przewiduje się prowadzenie działań pośrednich wynikających z ustawy oraz polityki Gminy takich jak:
  - określanie i stwarzanie, przy sporządzaniu dokumentów planistycznych, warunków sprzyjających właściwemu wykorzystaniu zabytków oraz zachowaniu ich w dobrym stanie,
  - opracowywanie dokumentów planistycznych, koncepcji urbanistycznych i architektonicznych oraz projektów dotyczących zagospodarowania, rewitalizacji obiektów zabytkowych,
  - wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych w działaniach związanych z właściwym użytkowaniem i utrzymaniem zabytków,
  - przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, szczególne uwzględnienie zasad obszarów dziedzictwa kulturowego i zabytków, zasad ruralizmu oraz dóbr kultury współczesnej.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ

- Gmina w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków może korzystać z Ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych zwalniającej z opodatkowania obiekty użytkowane i remontowane w sposób właściwy, zgodnie ze wskazaniami konserwatorskimi, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (art. 7. Ust. 1 pkt 6). Rada Gminy w drodze uchwały, może wprowadzić także inne zwolnienia niż wymienione powyżej, np. dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, których właściciele wykonają prace konserwatorskie, remontowe.
- Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Tarnowo Podgórne na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Powyższe dofinansowanie z budżetu gminy będzie możliwe po wcześniejszym podjęciu przez Radę Gminy Tarnowo Podgórne stosownych uchwał określających zarówno zakres robót objętych dotacją oraz wysokość dotacji.
- Koordynacje prac związanych z realizacją poszczególnych zadań wynikających z ustaleń „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami” w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Tarnowo Podgórne, powierzono Wydziałowi Zagospodarowania Przestrzennego.
- W roku 2028 rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2029 –2033.

9. NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028

W ramach pozyskiwania środków zewnętrznych na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i rewitalizujących zabytków gmina na bieżąco monitorować będzie ogłaszane Programy Pomocowe z funduszy rządowych i pozarządowych oraz Projekty Unijne pomocne w uzyskaniu dotacji celowych. Unia Europejska finansuje sferę kultury, w tym ochronę zabytków w ramach celowych programów wspólnotowych oraz poprzez fundusze strukturalne (FS) utworzone w celu wyrównywania poziomu rozwoju regionów.

W celu pozyskania środków na finansowanie zadań przewidzianych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami, Gmina zamierza także zabiegać o pozyskanie sponsorów wśród firm i osób prywatnych oraz fundacji i innych organizacji non – profit.

Gmina czynić będzie starania o pozyskiwanie środków pozabudżetowych na odnowę zabytków, których właścicielem jest Gmina, jak i pomoc właścicielom zabytków w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (strukturalnych, z budżetu państwa, z fundacji) oraz przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej poprzez dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

PRZEWODNICZĄCA RADY GMINY
Tarnowo Podgórne

mgr Krystyna Semba

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87. ust 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz.U.2024.1292 t.j.), zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Stosownie do art. 87 ust. 3 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Tarnowo Podgórne na lata 2025-2028 uzyskał pozytywną opinię Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (opinia nr WWKZ.5120.12485.6.2024 z dnia 23 stycznia 2025 roku).

PRZEWODNICZĄCA RADY GMINY
Tarnowo Podgórne

mgr Krystyna Semba